

ВУК КАРАЋИЋ У БОКИ КОТОРСКОЈ

Ове године прославља се у нашој отаџбини двјестогодишњица рођења Вука Стефановића Караџића, творца нашег савременог књижевног језика и правописа, оца наше новије књижевности и великог револуционара на пољу југославенске културе. У оквиру обиљежавања Вуковог јубилеја ми ћемо се осврнути на све оне лити, које су везивале Боку и Бокеље са овим великим прегоном и немаром српске културе. Настојаћемо да укажемо на сва она мјеста, која је Вук посјећивао, као и на све оне многобројне Бокеље, који су му били сарадници и помагачи у великом послу рабања једног новог и свијетлијег доба наше културе.

Од пресудног значаја био је сусрет јуна мјесеца 1833. године Вука Ст. Караџића са младим Његошем у Бечу. Овај сусрет дао је Вуку нове и веће подстицаје за будућа књижевна и научна остварења. Вуку се допао млади Његош који је њепотом, снагом и висином, премашивао «све оне делије, војводе, банове и сердаре» о којима су већ увелике говориле његове збирке народних пјесама. Млади Његош је знао да је Вук старином Караџић из Петнице, потомак јуначке куће, која је уживала углед од давнина у његовој земљи па их је то још више зближавало.

Његош је прије поласка за Русију, дао да се штампа у Бечу код калуђера Мехитариста свој сјев «Глас каменштака». У Петровграду је био хиротописан за владику, па је тамо био и званично потврђен за митрополита и господара Црне Горе.

На повратку из Русије свратио је у Беч гдје су му саопштили, Вук и Копитар, да му није аустријска цензура одобрила штампање сјева «Глас каменштака».

Чим је Његош стигао на Цетиње писао је Вуку у Беч, да му пошаље «српска слова» «А» «Њ» и «Ј» заједно са штампарском коју је био донио из Русије.¹

¹ Миодраг Поповић: — Вук Ст. Караџић — Полит — Београд 1964. стр. 270—271.

Вук је морао, да по ова слова иде у Будим и по повратку из Будима све је одмах из Беча послао за Цетиње. Упутио се, затим преко Трста, Дубровника и Котора за Црну Гору. У Трст је стигао 10. јула 1834. године гдје се задржао мјесец дана код пријатеља Фрушића и Владисављевића, те Бокела: Квекића, Гошчевића, Војиновића, Стратимировића и Ризнића.² Драго Тодоровић из Трста и његова браћа нарочито су помагали Вука Карачића. Кад је он издавао свој Рјечник послао му је Драго »без икакве моје молбе, него сам од себе из једине љубави к нашој књижевности близу 400 ф«. Драгов брат Перо толико је Вука помагао, да је у једном писму упућеном узвикнуо: »Но као што је на земаљи један Трст тако је међу Србима један Петар Тодоровић«. Вук је тада сматрао, као што сам каже: »славно Тријестанско општество као најпатније и најродољубивије у роду свом«³

Из Трста се упутио бродом за Дубровник, гдје се такође одмарао неколико дана код свога пријатеља рускога конзула Јеремије Гагића, а затим отпутовао за Котор. У Котору је остао три дана, те задњих дана септембра, на коњу, са штудом у наручју, преко Праћишта и Његуша, последије напорног пута, стигао на Цетиње.⁴

Вук је писао Коштару чим је стигао на Цетиње 12/24 септембра 1834. године: »Надам се да сте примили писмо моје из Тријеста (а што ми на њега нијесте одговорили, мислим да сте били у Бадену). Ево Вам сад пишем из Цетиња из Црне Горе. Прије седам дана дошао сам овдје, и владика ме примио као друга и пријатеља и с чим се год може рад је да ми угоди.« Даље Вук у писму описује Цетиње, па каже: »Мјесто се ово чини да је врло здраво, али сам ја у приморју био здравији него што сам овдје одкако сам дошао, а у напредак не знам како ће бити.«⁴

Из Цетиња шаље 28. октобра 1834. године Јовану Стејићу Његошеву пјесму »Србин Србима на части захваљује«, коју је био велики пјесник посветио чувеним Доброћанима контима Лозу и Мату Ивановићу. Такође браћи Ивасовићима је Његош посветио и свој спјев »Глас каменштака«.⁵

Интересантно је напоменути да часопис »Црногорка« од 8 — VIII — 1884. доноси горњу пјесму. Пјесма је написана, како стоји забиљежено испод текста »Спјевано у Петесбургу 20 августа 1833. — В. Ц. П. П.«

² Др Љубомир Дурковић-Јакшић: — Прилог историји српске православне општине у Трсту — Богословље — Београд 1970. (сепарат), стр. 117.

³ Мига Костић: — Српско трговачко насеље у Трсту XVIII века — Историјски часопис — Орган Историјског института САН књ. V, 1951 — 1955, Београд 1955, страна 183.

⁴ Ове нам је податке своједобно дао проф. Петар Шеровић из Бијеле.

⁴ Коштар и Вук — »Рад« — Вуков сабор (Приредио Голуб Доброћаниновић) Београд 1980. год., страна 170.

⁵ Вукова прешиска — Књ. VI стр. 110 Београд 1912.

Испод овог текста стоји: У Штампарији Цетињској на Цетињу 1884.

Испод текста пјесме Јован Сундечић уредник каже: «Ову красну пјесму неумрлог пјесника »Горског вијенца« нашао је г. Иво Стефановић на Баошићима у Бокви Которској међу књигама г. кап. Владимира Цвјетковића. Он ми је њу врло радо уступио да је објавим у ма којему од наших домаћих књижевних часописа. Пјесма је штампана на цијелом листу, и у наокруг украшена цвјетовима. А пошто сам тврдо увјерен да се још мали који екземпляр у животу налази; па није ми познато ни да она ма у којему зборнику је печетана . . . . .»

Даље напомиње Сундечић »да је наш дивни Владика — пјесник баш онда (1833) Вуковицу у чисто српској и православној Црној Гори употребљавао, док су Владике и братија калуђери по Војводини и кнежевини Србији, страховиту хајку дизали и биједном Вуку широм црни пакао са својим анђелима растварали . . . . .»⁶

Вук је морао напустити Цетиње, ради сурове зиме, и спустити се у Котор, гдје је клима била много блажа и за његово здравље снажнија. Пошто је аустријска полиција била Вуку стално за петама, то је на њен захтјев морао напустити Котор као погранично мјесто и потражити склоништа да презими у Дубровнику. Но, иако су му и ту полицијски агенти стално били за петама, Вук је, не водећи рачуна о њима, био стално у друштву тадашњег руског конзула у Дубровнику Јеремије Гагића, са њиме шетао дубровачким пијацама и од сељака околиних села записивао народне пјесме, пословице, заговјетке итд.⁷

О овоме »Цесаро-краљевски окружни поглавар гроф Ф. В. Дилијенберг јавља Задарском земаљском предсједништву из Дубровника дана 5. јануара 1835. године слиједеће:

»Славно цесаро-краљевско Земаљско предсједништво!

По слави познати славенски писац Вук Стефановић-Карашаћ пришло је овдје 18. децембра 1834. године из Црне Горе и Котора, и то са приложеном визом цесаро-краљевског которског звања из Котора. Како је поменути писац из здравствених разлога напустио Бокву, гдје му је према његовом исказу славно цесаро-краљевско Земаљско предсједништво било одобрило да проведе зиму, поднио ми је усмену молбу којом тражи да овдје проведе до априла или маја, а тада да му се олобри, ако се буде добро осјећао, да се врати опет у Бокву и Црну Гору или продужи за Беч.

Циљ је путовања Вука Карашаћа у подручја у којима се говори илирским језиком, прикупљање грађе за друго издање његовог Рјечника и науке о језику.

⁶ Црногорка — лист за књижевност и науку — Цетиње 9. августа 1884. год. I, број 26, страна 117.

⁷ Миодраг Павловић: — и. д. ј. стр. 274.

Нека славно цесаро-краљевско Земаљско предсједништво одлучи да се горњој молби именованог милостиво изађе у сусрет».

Из једног каснијег списка од 12. јануара исте године види се да је претставка грофа Лилијенберга, као и Вукова молба повољно ријешена.⁸

Првих дана маја мјесеца Вук је дошао из Дубровника у Котор. У првом писму Јернеју Конитару пише: «Може бити да никако мјесто у народу нашем није тако важно и знатно за језик наш као права Бока (око залива). Не само што се овдје може чути мноштво пранијех славенскијех ријечи, које се амо у нашијем крајевима ипак не говоре (као на пр. по Славонији, по Далмацији, по Босни): вира, липо, днд, всћ (као и они закона грчкога): вјера, лијено, дијете, бед итд. него се у сваком мјесту друкчије говори: Доброта се почиње од самога Котора, тако да човјек који није оданде не може знати које су куће добротске, које ли которске, па Доброћани говоре сасвијем друкчије него Которани; из Пераста у Рисан нема више од једнога сахата, а у говору је већа разлика између Ришњана и Пераштана него Неготинаца и Требињана; Прчаћане и Доброћане раздваја само залив, преко кога се може дозвати, и у Котору се сваки други дан на пазару мијешају, па опет вјешт човјек свакога од њих, док проговори, може познати из кога је мјеста...»⁹

Овдје је Вук нашао читави неисцрпни рудник народних лирских и јуначких пјесама, приповједака, пословица, заговјетака, разних игара, гаталица и народних обичаја о свадби, слави, Божићу итд. Много прије Вука, ово народно благо привлачило је пажњу разних учених људи, али готово нико од њих није нарочито цијенио његову вриједност. Истина, многи су наши људи «од пера» покушавали пјевати «на народну» али са мало успјеха и одушевљења. На једном мјесту чувени илирски пјесник Станко Враз каже: «И ја признајем да су Дубровчаном биле познате народне пјесме, ну не мислим да су биле баш у толикој цијени да би их пјесници учили и гледали као узоре какове, које треба слиједити ма у чему драго, зашто да је тому тако било, други би имала образ наша књижевност оних столетјах.»¹⁰

Наше народне пјесме су се биљжиле по књигама на унутарњим корицама, по споменарима, бродским дневницима, али већином без потписа. Понеко би се потписао са «Которанин», «Пераштанин», «Доброћанин» итд.

⁸ Голуб Добрашиновић: — Вук под присмотром полиције — Вуков сабор — «Рад» — Београд 1986, стр. 184—185.

⁹ Вук Ст. Караџић: — Црна Гора и Бока Которска — Ново Покољење — Београд, 1953, страна 39.

¹⁰ Мирослав Панчић: — Југословенска књижевност и усмена народна књижевност од XV—XVIII века — Прилози за књижевност, историју — Београд 1963, књ. XXIX, св. 1—2, страна 19.

В. П. — Изъ *Кошора* на младиенце. Чуе се, да има люди изъ Далмацие, кои неће да се савдине с Рватскомъ. Валя знати, да су то люди из приморскихъ мѣста (грађани и варошани), кои су или Талияни, или, као што е повѣише, поталиянѣни. Никоме нетреба казивати, да ови, кои неће с Рватском, желе съ Талиянима; остали пак народъ вас, како закона православнога, тако и римскога, жели с Рватском.

Гласовити старина г. Вук Караџићъ приснио в овдѣ на очиће у доброме здравлю. У сриеду пошао е на Цетинѣ, да се поклони свѣтломе кнезу и остаће горѣ докъ прослави Божић. Походно в овдѣ нашу славенску читаоницу. Поклонно е у истой свое књиге и сѣдокоосу свою слику говорећи: „Мио ми е, браћо, напредак ваш, и у напреду сѣћају се вас.“

Свак се весели Божићу, што на реку и змиа под каменомъ. Да би дакле и браћа наша граничари међу нама на Божићъ били весели, у Котору родолюбиви Которани и у Рисну гостолюбиви Рисняни почастеше ихъ добримъ елем и пићемъ, и они съ допуштеньмъ свои старѣшина привеселой

трпези и на равной поляни у највећой радости | попевали су и играли до мркле ноћи.

«Србски дневник» Нови Сад, књ. X 1861.
Вук Стефановић Караџић у Котору

Први који су се охрабрили и почели биљжити народне пјесме са потписом били су: Андрија Змајевић архиепископ барски и примас српски (1624—1694), Јулије Баловић (1672—1727), Никола Мазаровић (1760—1857), Андрија Баловић (1721—1784), Јозо Шилош (1788—1858) сви из Пераста. Уз ове познате ауторе из Боке, чији су текстови пјесама ушли у цјелини у Богвишев зборник старих српско-хрватских народних пјесама, има још у народу, у записима и прибиљешкама неоткривеног и непроученог народног блага и прије и после Вука.¹¹

У нашем приморју, у градским срединама гдје се развијала књижевност и умјетност ренесансе и барока, почиње да се развија и нека врста народне поезије. Ту су опјевани подвизи о старим јунацима. Стољењима су причани и опјевавани подвизи разних учесника у бојевима, па су изгледали савременицима потпуно истинити. Тако Петар Хекторовић хварски пјесник (1487—1572) у писму Микши Пелегриновићу, властелину хварском од 20. октобра 1558 год. каже: »... Латини држе (право и достојно) историју за рич истину.... Тако ти и ми и сфе стране нашега језика.... држе и сине бугарскице за ствари истине, без сумње сфакс, а не за лажне, како су приповистишке и пјесни многе«.¹²

Још прије Хекторовића далматински хуманист XV вијека Јурај Шишгорић из Шибеника изгледа да је имао смисла за љепоту наше народне пјесме и да га је омамила милозвучност наше народне ријечи, па је у свом латинском дјелу »О положају Илирије и града Шибеника« (1649) величао пјесме »које су пјеване у колу и сватовима или се нарицале за покојницима«. Те пјесме учени хуманиста Шишгорић, ставља испред пјесама старих грчких и римских пјесника, љепших од пјесама Сапфиних, Катудових, Проперцијевих и других. Шишгорић је како видимо, изрекао врло високу и ласкаву оцјену о нашој народној књижевности упоређујући је с античком књижевношћу и то баш у оно доба када се читави културни свијет са страхопоштовањем клањао остацима грчке и римске старине. Нажалост, ниједна од тих пјесама које је Шишгорић чуо око роднога Шибеника није нам оставио забиљежене.¹³

Први радови на књижевном пољу у Бокви Которској, по свој прилици, почињу у X вијеку и то у крилу цркве, а нешто касније и у дворонима појединих феудалаца.

¹¹ Мирослав Папшић: — и. дј. страна 28.

¹² Исти: — и. дј. страна 23.

¹³ Др Илија Мамузић: — Народне лирске пјесме — Школска библиотека — књ. 26—28. — »Нолит« — Београд 1958. год. страна 5—6. Види: Максим Злоковић — Приморско-поморски мотиви у лирским пјесмама Боке — ГПМК, Котор 1962. књ. X, ст. 293—311.

Свакако, један дио књижевног блага прешао је и успоставом зетске епископске столице на Превлаци из залеба у ове крајеве. О овоме говори савременик Св. Саве, биограф Доментијан и Григорије Цамблук у својој биографији о Стефану Дечанском. Ово тим више када се зна да је у овим пјесмама — како каже — Цамблук народ славио Дечанског као побједника када се 1331. године враћао са Велбуца.¹⁴ Познато је, да је которска властела учествовала у бици код Велбуца, као татла младога престолонаследника Душана и да је из тога рата добијела врло цијењене трофеје. По свој прилици су са трофејима дошле приче, утисци и успомене, све што је саопштавано, препричавано а повегдје и забиљежено, а затим преточено у стихове то јест у пјесме кратког и дугог стиха. Овакав обострани прелаз историјских догађања долазио је у наше крајеве и из наших крајева, све до 1459 год. то јест до пада Деспотовине.¹⁵

Проф. Павле Поповић наглашава да се народна поезија развијала и раста непримјетно у најдубљим и најширим народним слојевима од доласка наших људи у ове крајеве а можда и раније. Ова књижевност се развијала упоредо са писменом књижевношћу. Она се највише развијала у оним крајевима до којих није доишла писмена књижевност.¹⁶

Др Војислав Јовановић каже, да имамо доста доказа да је народно пјесништво било упознато са писаном књижевношћу далматинског приморја, и да је чинило извјесне позајмнице из његова пјесништва. То нарочито се односи на бугаршнице, које су изгледа писали образованији људи, нарочито властела и калуђери. Мисли се да су бугаршнице настале на подручју Јужног и средњег Јадрана и да су се лагано селиле, испред Турака на сјевер.¹⁷

Познато је да тематику бугаршнице узимају из догађаја око прве и друге косовске битке. Поред старих српских јунака, пјевају још и о нашим јунацима из времена борбе против Турака под водством Угарске, а послвије пада наших средњовјековних државица. Руски научник Голншчев — Кутузов мисли да су бугаршнице настале »у приморским областима јужних Словена између Сплита и Скадарског језера, вјероватно у сусједним подручјима Босне и Херцеговине.« »И ако забиљежене

¹⁴ Љубица Шулајковић: — Скрипта српско-хрватског језика за I разр. економске школе, Београд 1956. стр. 114.

¹⁵ Максим Злоковић: — Приморско-поморски мотиви у лирским пјесмама Боке — Годишњак Поморског музеја Котор, 1962, књ. X, стр. 293—311.

¹⁶ Павле Поповић: — Југославенска књижевност — Кембриџ (Енглеска) 1919, стр. 55—56.

¹⁷ Др Војислав Јовановић: — О српским народним пјесмама — Српске народне пјесме, Београд — Издање Задруге професорског друштва 1937. (Предговор, стр. X).

на нашем приморју, оне нијесу израсле на овој територији, мисли Маја Бошковић-Стули — јер о томе говоре имена српских јунака и догађаја из српске повијести оних истих који су урадли и у темеље десетерачке јуначке спике; затим помињање калуђера, манастира, Свете Горе и слично у неким бугарштинама, што по Божишићеву запажању упућује на подријетло текстова из православне средине.¹⁸

Зато и Хекторовић у своме сијеву »Рибање и рибарско приговарање«, кроз уста Паскоја и Николе каже,

»Рецимо по једну, за вриме минути,
бугарштинну средну и за труд не чути;
да сарбским начином, мој друже примили,
како меу дружином вазда смо чинили«¹⁹

»Зна се — каже Маја Бошковић-Стули — да је Краљевић Марко у вријеме записивања те бугарштине био у Далмацији већ опћенито омиљен јунак народних пјесама — подсећам на онога старог слијесог војника који је године 1547 пјевао у Сплиту пјесму о Краљевићу Марку, а скупљени народ који је стајао око њега пјеваше с њиме.«²⁰

У »српском начину« Маја Бошковић-Стули — види »траг значајних етничко-друштвених кретања у бурном XVI стољећу када је долазило до масовних сеоба становништва, до напуцавања обале и отока житељством из унутрашњости, српским а и другим, које је бјежало пред Турцима, у којему су хрватски оточани старосједоци уз остала имена давали и српско име«.²¹

За вријеме Кандијског (1645—1669) и Морејског (1684—1699) рата у Боку се био сјатио велики број хајдука из залеђа који собом донесе ново освјежење у становништву овога краја а готово загорских села. Пераст је био млетачки административни центар, око кога су се окупљали ти пребјези — јунаци из окупираних крајева Херцеговине од стране Турака. У то доба настају десетерачке, па и лирске пјесме, у готово свим мјестима Боке и живе од »годишта до годишта« од »светковине до светковине«. Поред свих оних који су погрешно биљежили и памтили ове пјесме нико се није нашао да их систематски скупља, пописује и проучава у толико дугом временском раздобљу него Вук Стефановић Караџић.

¹⁸ Маја Бошковић-Стули — Балада о Марку Краљевићу и брату му Андријашу — *Croatica* — приноси проучавању хрватске књижевности — Загреб 1970, стр. 105—106.

¹⁹ Маја Бошковић-Стули — и.д.ј. страна 107.

²⁰ Исто: — и.д.ј. страна 97.

²¹ *Croatica* — Загреб 1970, страна 107.

Преласком Вуковим из Дубровника у Котор почиње његов систематски рад на прикупљању, сређивању и проучавању народног блага готово на читавој територији Боке Которске. Од пресудног значаја, за овај велики и напорни рад био је познанство Вука са поном Вуком Поповићем — Ришњанином тада катихетом више основне школе у Котору. Вук Поповић, почиње први у Боки «своју шиоирску образовну дјелатност усвајања Караџићеве књижевничке и азбучне реформе, коју ће у школству проводити pune четири деценије».²²

Интересантно је напоменути да Вук Поповић већ средином новембра 1834. год. пише владци Рајачићу тада своме надлежном епископу у Задру, о проглашавању митрополита Петра I Петровића Његоша за свеса, па каже да је за све ове гласине што круже по Боки «мајсторија пустига Вука, који је зато овамо и дошао».²³ Даље му јавља да је Вук Караџић стигао у Котор, па да о цетињском догађају на питања одговара «да је права светња, која чини дјела милости» и ништа више од те изјаве «ништа не говори, већ чини по провинцији визите и истражује књиге и старе србуде». Највјероватније је каже Голуб Добраниновић, да је тих дана дошло до првог сусрета између два будућа велика пријатеља и сарадника пона Вука Поповића и Караџића.²⁴

Ово познанство, по свој прилици, пада првих дана маја, јер је Караџић у првој половини мјесца маја «обилазио сјеверну Боку, Риеан и Пераст...»²⁵ Овај у Рисну имао је већ познате претплатнике (пренумеранте) на његове књиге: Сименуна Јовановића игумана манастира «Бање», којег је посјетио и по свој прилици био његов гост, из Рисна, поред Вука Поповића били су још претплатници: Александар Папреница «владатељ Општине рисанске», затим, протојереј Богдан Милиновић из Мориња, тада, по свој прилици, на служби у Рисну. Осим 1834. године Вук је боравио, у Рисну, или навраћао још 1835, 1841. и 1860. године. Приликом друге посјете Рисну, вјерујемо да је посјетио и сусједни Морињ, који је и у то доба, био чувен по народним обичајима, играма, лирским и епским пјесмама. Чувени народни свештеник прота Спиридон Берберовић био је претплатник и поштовалац Вукових дјела.

²² Јелена Суботић: — Вук Поповић и књижевно-језичка реформа Вука Караџића у Которској основној школи средином XIX века — Ковчежић — прилози и грађа о Доситеју и Вуку. — Вуков и Доситејев музеј Београд 1977. год. страна 57.

²³ Вукова пренумеранте књ. VI — Београд 1912. страна 242.

²⁴ Љубомир Зубовић: — Караџићев сарадник пона Вук Поповић — Вуков сабор — издавачка РО «Рад» — Београд 1984. год. страна 10.

²⁵ Љубомир Стојановић: — Живо и рад Вука Ст. Караџића — Београд — Земун 1924. страна 425.

Поред Рисна, Вук је 1835. године посјетио Херцег-Нови, Пераст, Котор, Грбаљ, Стањевиће, Будву и Паштровиће.²⁶

Вук је 1835. године из Будве преко Паштровића, Црмнице и Ријеке отишао на Цетиње.

У Будви је Вук упознао Вука Врчевића-Ришњанина, који је прешао ту из Рисна, да би се запослио у трговачкој радњи свога зета Јока и брата му Марка Беловића. Врчевић се врло рано почео бавити «списатељством». Прво штампано дјело му је 1839. године пјесма «Прости родољубац» изишла у Српскодалматинском магазину за 1839. годину. Од тада Врчевић пише, скупља и приказује народно благо, до своје смрти 1882. године. Свој сусрет и познанство са Караџићем, Врчевић овако биљежи у својој биографији: «Године 1835. када је пок. Вук Караџић први пут Бокву походио и Црну Гору свога по чувењу к мене у Будви, и бавећи се у мојој кући десетак дана у сабирању народног умотворја и обичаја успознамо се и сљубимо, тако да сам од оног времена постануо његов непрекидни помагач у сакупљању свакојаким народних извора; и све до његове смрти бе сам себе много окористовао а он је мене у свакој његовој штампаној књизи благодарио».²⁷

Вук Караџић је боравећи у Будви посјетио и манастир Стањевиће гдје је тада, по свој прилици, био и Петар II Петровић Његош, јер је ту била друга резиденција црногорских владика-господара. Вјерујемо да је у Стањевићима боравио нар дана као Његошев гост. Ту је у друштву Његошевих сарадника записивао извјесне народне изреке, ријечи, обичаје и др.

Вук је и године 1841. посјетио Будву и био гост свога, већ тада плодног сарадника Вука Врчевића, који је за њега купио «свакојаке народне изворе» и старе црквене књиге. У Будви је био у друштву Марка Беловића тадашњег предсједника општине будванске, који је био и претиплатник његових књига, затим прота Гаврила Руповића будванског пароха, те пона Филипа Тановића из Манна, јеромонаха Висариона Љубише, игумана манастира Св. Петке у Маннама, Стефана Митрова Љубише, тада писара будванске општине, јеромонаха Саве Љубише из манастира Прасквице и др. сви ревностни претиплатници Караџићевих дјела.²⁸

Док је Вук боравио у Будви Врчевић му је дао неколико записаних пјесама, које је био од раније сакупио, а док још није ни стигао кући са овога пута, Врчевић је већ за њим послао «поскочице паштровске у вријеме њихове свадбе», које је, како каже, забљезбно од своје најстарије сестре Поле и неких стари-

²⁶ Др Нико С. Мартиновић: — Вуковим трагом кроз Црну Гору — Старине Црне Горе — Годишњак Завода за заштиту споменика културе СРЦ Цетиње 1964. књ. II, страна 7—18.

²⁷ Др Тихомир Р. Борбевећ: — Вук Врчевић — Народна књига — Цетиње 1951. стр. 13.

²⁸ Као под бројем 26. страна 8—13.

јих људи из Будве. Већ идуће 1836. године Вук је из Будве од Врчевића примио неколико лирских пјесама које је он »истражи-вао код старих наших Српкиња«. Даље Караџић га је заинтере-совао за скупљање народних пјесама и приповједака, описивање обичаја и народног живота, биљежење народног говора и за са-бирање старих рукописа и књига. Врчевић је преласком у Грбља забиљежио одмах око двадесет епских народних пјесама. Одмах их шаље Вуку са напоменом: »Нијесам се надао да ћу их ово-лико сакупити, зато што су се ваше пјесме просуле овамо ко-лико иве и старе већ у заборав баците.« У Грбљу је народна традиција, стваралаштво, нарочито усмено, као и народно пре-дање било врло живо и присутно у народу. Успомена на нашу средњевјековну државу и на њене владаре и велможе проте-зала се као знатна нит кроз све историјске сукобе и тегобе до данашњих дана. Отуда толико легенди, приповиједака и пјесама у народу. Мисли се да је Врчевићев рад на сарадњи са Вуком Караџићем био најплоднији дјело његовог доприноса нашој на-родној књижевности.²⁹

Далекo би нас одвело казивање, ако бисмо навели све на-родне епске и лирске пјесме, које је Врчевић послао Караџићу. Карактеристична је пјесма: »Бајо Пивљанин и Але Новљанин«. Ова је пјесма настала у нашим крајевима, јер се Але од Новог жени »ћерком паше од Ченгића«. Једна легенда каже, да је Бајова Милица била »сестра Ченгића«. Кад Бајо чу да Але води сватове, стаде и он чету окупљати: . . . . .

»Од приморја неке витезове,
Од Кртола два брата Костића,
Од Душнице до два Русовића,
А од Грбља два сива сокола
Два сокола два Лазаровића,
И сердара Вука Мирковића,
И сокола Љепавића Рада,
И делију Вукшића Сердара . . . . .«

Чета се сударила са сватовима који се разбјегоше а они »нијед-нога жива не пустише«, али у томе великом судару успије да утече »Але од Новог« и са њиме »лијепа дјевојка«. Бајо видје што се догодило па гласно викне кроз своју дружину ко ће поћи »за Турчином трагом« да ухвати Ала и дјевојку:

»Ма се један добар јунак нађе,
Од приморја Раде Љепавићу«.

²⁹ Радмила Пешић: — Вук Врчевић — Филозофски факултет Београд-ског универзитета, Београд 1967. књ. XIV — Монографије — страна 50—59

Раде је на планини сусстигао Али «уграбио му главу и оружје» и ухватио лијепу дјевојку. Одатле је чета дошла у приморје:

»Боју даше дивно старјешинство
Дадеше му лијепу дјевојку.«³⁰

Интересантно је да су личности у овој пјесми махом историјске које су живјеле и дјеловале у овом крају. Особито је доста прича сачувано о Вуку Мирковићу и Раду Љепавићу. О грбљским кнежевима Лазаровићима, такође, има видног помена у народу, народним пјесмама и архивским документима, као и о Костићима, Русовићима и Вукшићима.

Према досадашњим сазнањима Вук је из Грбља и Будве 1835. године посјетио и Кртоле које су до данас сачувале лијепе народне обичаје, пјесме и легенде. У Кртолима је посјетио и кућу попа Николе Костића који је био 1818. год. претплатник његовог «Рјечника» као и осталих издања. Поп Никола Костић је био нарочити познавалац народних пјесама и један од чувенијих гуслара у своме крају.³¹

Епска пјесма «Женидба Грбљичић Зана» је настала у грбљу, јер пјесник доводи которског племића Болицу (Грбичић) Ивана (Зана) у Грбља и каже да је то Зано Грбљичић «Из про страног Грбља питомога». Зано је запросто дивну Маријану «Милу шћерцу Гргурине бана», који је био «од Котора бане». И Гргурина је чувена властелинска породица Грегорина која је у средњовјековном Котору заузимала врло важне државне положаје. Осим тога кнез Грбљичић стаде кушити сватове «прве и изабране» и то:

»Од Пераста до два Бујовића,
А од Рисна Беловић-сердара,
Од Новог до два Царевића,
Од Луштице два Паландачића,
Од Кртола до два Старчевића,
Од Прчања до два Луковића,
Од Доброте два Периновића,
Кума куми Пивљанина Баја...«

Послије многих препрека и добивених мегдана сватови изведоше из Котора младу Маријану и доведоше «пред бијелом црквом светом Петком», бе се вјенча Зано и Маријана.³² Народни пјесник је и ову пјесму испунио са познатим личностима из овога

³⁰ Вук Стеф. Караџић: — Српске народне пјесме, књ. VII — Београд 1900. (Државно издање), страна 448—452.

³¹ Податке нам је уступио његов потомак инт. Васко Костић из Тивта.

³² Вук Стеф. Караџић: — Српске народне пјесме, књ. VII — Београд 1900. (Државно издање), страна 233—241.

краја. Не само ове двије пјесме, него и остале епске пјесме које говоре о бокваљским хајдуцима, херцеговским Турцима, поморцима Боке и њиховим борбама са пиратима, требало би их скупити наједно и приказати сва лица која су учесници тих великих интересантних догађаја, наравно која су живјела и дјеловала у овом крају.

Вук Карачић задржавајући се у Рисну преписивао је од појединих вјештих гуслара покоју народну пјесму. Тако гуслар Вујошевић из Рисна, нешто касније, сјећајући се Вука каже: »Он је брзо писао а ја сам ријечи продуживао па му пошље без гусала сваку пјесму понављао. Он се зноио, а и мени није било лако.....«. Обично би сједали поред мора под једном смоквом.³³

Вук је 1835. и 1841. посјетио Херцег-Нови гдје је уз остало походио Троповићеву школу на Топлој, гдје је Његош добио прво основно образовање, а затим манастир Савину. У Савини је био гост манастира, гдје је настојатељ био Никанор Богетић, претплатник Ријечника 1818. године, затим јеромонаси: Макарије Грушић, Софроније Бучић, јеромонах и парох Херцег-Новога, Никодим Лазаревић, јеромонах савински и парох мокрињски, Јосиф Троповић, јеромонах савински и парох топаљски, те Симеон Злоковић, парох Бијеле и намјесник херцеговског протопрезвитеријата и Кирил Цветковић јеромонах савински и члан конзисторије у Шибенику. У Манастиру Савина Вука је несумњиво занимала богата библиотека која је, осим србуља и осталих ћириличких књига, имала сва наша штампана дјела у Венецији, Бечу, Будиму, Лајпцигу, Русији итд. У Топлој је Вук поред школе посјетио обје цркве, као и срушену резиденцију митрополита Саватија Љубибратића. Књижевни фонд топаљске цркве био је прилично обиман кад се зна да је топаљску и савинску цркву помагао књигама и црквеним утварима гроф Сава Владиславић из Русије. Све је ово било од нарочитог интереса за Вука. Он је пазарним даном у Херцег-Новоме имао прилике да се нагледа дивних приморско-загорских типова људи и жена, као и дивне народне пошње и наслуша звонког херцеговачког говора.³⁴ Зато он пише Коштару из Котора: »Прекрасне ствари за Српски језик накупио сам и једнако купим. У Перасту сам написао неколико врло лијепих женских пјесама.«³⁵ Сав одушевљен у другом му писму пише: »Да више ништа ново не нађем осим овога што сам до сада нашао, опет налазим да је било вриједно

³³ Миодраг Поповић: — Вук Стеф. Карачић — Нолит Београд, 1964. страна 274.

³⁴ Николас Мартиновић: — и. дј. страна 7, 8, 11. — Види: Душан Синдик: — Тестамент Саве Владиславића — Miscellanea књ. VIII — Београд 1980, Историјски институт — грава књ. IX.

³⁵ Вукова прешка књ. I — Београд 1907. страна 461.

овако даљни и трудни пут предузети».^{36*} Осим народних пјесама, фолклора и етнографске грађе Вук Поповић је сакупљао на Караџићево тражење, и грађу о насељима: о броју кућа и душа у Рисну, Перасту и Доброти,^{36a} у Котору, Будви и Новоме,^{36b} исто то тражи за Грбалу, Манне, Поборе и Брајиће.^{36c} Такође и о селима и становштину Пиве.^{36d} У вријеме епидемија, глади и других невоља као прави летописац били су број помрлих, избјеглих и несталих по мјестима Боке и Црне Горе итд.^{36e}

Вук је објављивао Поповићеве приповијетке, народне здравице о Крсној слави, Божићу и свадбама. Отвореност и ширина погледа Бокеља изражена је, на примјер, у здравици о Крсном имену: ... »Од сињста мора до тиога Дунава, и од које год који вјере и закона био, а нашему дому и нашему роду добро тио, свакоме Бог помогао и свакога унапријед помакао«^{36f} ..... и друга још карактеристичнија здравица је: »Да бог да ... да се наши кумови и пријатељи кажу и познају на дивану господскоме, на меглану јуначкоме, на сабору браскоме, по образу свијетломе, по оружју лијепоме, по имену поштенеме, по кољену јуначкоме, по ћеси пуној, по сабљи бриткој, и по свакој лијепој и доброј срећи, како но се познаје и Даница звијезда међу свијем звијездама на истоку јутарњоме«.^{36g}

Из многобројне пренеске Вука Поповића са Вуком Караџићем да се закључити да Поповићева сарадња са Караџићем заузима посебно мјесто међу свим Вуковим сарадњима. О томе нам говори обилас интересантне фолклорне и етнографске грађе, коју је Поповић слао Вуку, а коју је он вјешто уткао у готово сва дјела ове врсте створена послје 1835. године. Доста је погледати бечко издање Српских народних пјесама од I—IV књиге, год. 1841—1862. Затим, Ковчежић за историју, језик и обичаје Срба сва три закона 1849, Српски рјечник 1852, Српске народне приповијетке 1853, те Живот и обичаји народа српског. Ово последње је Вуково недовршено дјело штампано 1867, три године послје Вукове смрти. Добар дио Поповићеве грађе остао је у рукопису послје Вукове смрти коју су објављивали разни »Одбори за објављивање Вукових списа«. Један дио Поповићеве необјављене грађе налази се у Архиву Српске академије наука и умјетности у Београду.^{36h}

^{36*} Исто, страна 106.

^{36a} Исто — Београд 1913. књ. VII, страна 394.

^{36b} Исто — Београд 1913. књ. VII, страна 356.

^{36c} Исто — Београд 1913. књ. VII, страна 358.

^{36d} Исто — Београд 1913. књ. VII, страна 422.

^{36e} Исто — Београд 1913. књ. VII, страна 427.

^{36f} Исто — Београд 1913. књ. VII, страна 356.

^{36g} Исто — Београд 1913. књ. VII, страна 14.

^{36h} Исто — Београд 1913. књ. VII, страна 15. Види: Др Милена Радопановић — Вук Поповић и фолклор Боке — Бона — Зборник ... бр. 1 Херцег-Нови 1961, стр. 109—114.

Вук је првих мјесеци 1841. год. обновио свој пасош у Бечу, који му је био издат 1834. год. с којим је путовао у Црну Гору. Априла мјесеца 1842. године упутио се Вук »брзим поштанским колима« за Трст са намјером да преко Далмације и Боке оде на Цетиње. По заједничком договору у Трсту су га сачекали руски научници: Д. М. Књажевич, Н. И. Надежин, И. Н. Срезњевски и П. И. Прајс, који су такође путовали за Цетиње у посјету младеме Његошу. У ову групу путника, која је из Трста ишла преко Лике за Задар преко Обровца, а онда преко Скрадина, Шибеника и Сплита за Котор, Његоше и Цетиње прикључили су се у Задру Људевит Гај и Антон Мажуранић. О овоме Август Мартинец, шеф аустријске полиције из Задра, 23. маја 1841. јавља: »На дан 18 овог мјесеца увече познати загребачки славист и новицки уредник Људевит Гај је с професором Антоном Мажуранићем стигао овамо на пропутовању за Црну Гору. Они су 22 у рано јутро наставили пут бродом...«

»Готово истовремено с овом двојицом Хрвата овамо су из Беча присијели, и то у пратњи српског писца Вука Стефановића Караџића, царски руски тајни савјетник Књажевич, стално настањен у Одеси, и руски дворски савјетник Николај Иванович Надежин из Москве, послије једнодневнoг задржавања наставили су пут кошом. Они посјећују овдашње православне манастире и намјеравају да се из Котора упуте у Црну Гору...«

Ова значајна екскурзија слависта и југословенских идеолога послије посјете Његошу вратила се преко Пантровића, Будве и Грбља у Котор 2. јуна. Том приликом ова група угледних словенских научника посјетила је Херцег-Нови и манастир Савину, гдје су прегледали савинску ризницу и библиотеку. После Савине отишли су у Рисан и манастир Бању гдје су се такође упознали са историјским знаменитостима. Интересантно је, да и которски поглавар Ивачић извјештава Мартинца 4. јуна 1841. о доласку речених слависта у Котор:

»Парабродом „Гроф Митровски“ стигли су оваје дана 26. маја ове године уредник загребачких новина Људевит Гај са професором Антуном Мажуранићем и руским тајним савјетником Књажевичем, као и руским дворским савјетником Надежином и са српским књижевником Вуком Караџићем...«

»По повратку ни једни ни други нијесу се задржали у Котору дуже од једног дана, већ су отпутовали у Херцег-Нови, да би одатле, путујући кошом, отишли у Дубровник са намјером да тамо сачекају долазак новог брода да би се с њиме вратили.«³⁷

³⁷ Голуб Добрашковић: — Вук под присмотром полиције — Издавачка РО »Рад« -- Вуков сабор, Београд 1986. стр. 192—197. Види: — Голуб Добрашковић: — Вукова путовања — Ковчежић V, Београд 1963. страна 101—102, и Миодраг Поповић и др. страна 131.

О овим својим путовањима Вук пише Шишкову у Петроград: »Успио сам да за тринаест мјесеци путовања по Црној Гори, Паптровићима, Боки Которској и Дубровнику сакућим несочекивану количину драгоцене грађе за српски рјечник и граматику и доста прекрасних народних пјесама, нарочито о обичајима ових најјужнијих Словена«.^{37a}

Аустријска полиција, која је стално била за петама Вуку, обично је извјештавала своје надлежне о кретању ових путника од Беча преко Задра до Котора, као и о њиховом путовању по Боки.

Крајем 1860. године кнез Михаило Обреновић је послао Вука Караџића да уз поздравну честитку књазу Николи пренесе и поруку о заједничкој борби против Турака. Кренуо је 23. децембра, а 30. текућег мјесеца стигао на Цетиње. Ту је божићевао и дан два затим отпутовао за Котор. Окружни капетан Дојми јавља Намјесништву у Задар из Котора 14. фебруара 1861. године слиједиће: »Вук Стефановић Караџић стигао је овдје парабродом 28. прошлог децембра. Прешао је 1. јануара у Црну Гору да би поздравио новог Књаза гдје се задржао око осам дана. Добро је био примљен, али без нарочите пажње. Становао је у књажевој кући, те му је била указана част да сједи с њим за столом«. — Даље Дојми говори о сусретима Вуковим са француским конзулом Хекаром, који је дошао са својом госпођом на позив књаза да са њим прослави Божић. Изгледа да Вук није имао никаквих састанака са војводом Мирком, мада Дојми мисли да су Вука натјерали »хитни и важни разлози да крене на овај пут тако да вјерујем да они никако нијесу пригодног или књижевног карактера.«³⁸

Послије проведеног Божића Вук је спшао у Котор гдје се изгледа задржао неколико дана. Том приликом посјетио је которску Славјанску читаоницу. Читаоници је поклатио неколико својих књига и своју фотографију. Дописник »Српског дневника« из Новог Сада од 1861. год. доноси неколико вијести из Котора из пера, В. П. (по свој прилици Вука Поповића.)

У другој вијести јавља слиједиће: »Гласовити старина г. Вук Караџић присио је овдје на очиће у добром здрављу. У сриједу пошзао је на Цетиње да се поклати свијетломе кнезу и остаће горе док прослави Божић. Походио је овдје шапу славијанску читаоницу. Поклатио је у истој своје књиге и сједокосу своју слику говорити: »Мно ми је, браћо, напредак ваш, и у наприед сјећању се вас.«.³⁹

^{37a} Вукова преписка — књига III, Београд 1902. страна 526.

³⁸ Исто као под бројем 36 и. дјело, страна 247, 248 и 250.

³⁹ В. П. (Вук Поповић) — Вијест из Котора — Српски дневник, Нови Сад, књ. X, 1961.

Вук Караџић је од 1834. године то јест од његовог првог корака из параброда на которску риву, па до своје смрти 1864. год. био у сталном контакту са својим сарадницима Бокељима. Бока је с обзиром на број њених становника дала процентуално и највећи број пренумераната на његова књижевна дјела.

Смрт Вука Караџића је »достојно ожаљена« у свим крајевима гдје живи наш народ а особито у Боки, гдје је имао велики број сарадника и поштовалаца. Поп Вук Поповић је »искрено жално свога старог пријатеља и добротвора«,⁴⁰ па је те године у Српско-далматинском магазину објавио »Тужбалицу за Вуком Стеф. Караџићем« за коју сам Поповић каже да га жалост за Вуком нагнала »те сам једну вјешту жену у Рису нашао, која ми је за покојником нарицала« . . . . Добри познаваоци Поповићевог дјела мисле да је тужбалица његов рад. Један примјерак ове пјесме послао је Поповић и Вуковој породици у Беч, са напоменом да је то нарицала »загоркиња вила с врх гласитог Дурмитора«⁴¹

Вукови сарадници и послѣје његове смрти настављају његово дјело. »Вук Врчевић својим радовима заузима специјалан положај у нашој науци. Њему је било суђено да за дуго послѣје смрти Вука Караџића буде у великом дијелу нашег народа најјачи настављач и представник Вукове традиције у изношењу на јавност и приказивање народног живота и народних тековина, да буде управо Вуков заступник и намјесник у проучавању народа и да тиме посебно и врло угледно мјесто заузме у историји нашег народознаниства.«⁴²

Године 1866. изашла је у Бечу »У паклади Анс Вука С. Караџића« књига »Српске народне пјесме из Херцеговине (женске) — за штампу их приредио Вук Стеф. Караџић (грошком народнијег прилога).« У предговору ове књиге се каже: »Ова збирка Српскијех народнијех пјесама из Херцеговине нађе се овако читава међу рукописима покојнога Вука Стеф. Караџића по њему за штампу већ приређена. Ове пјесме скупио је пак и предао покојнику његов стари пријатељ конзуларни чиновник г. Вук Врчевић у Требињу, којему не можемо задоста захвалити на његовој родољубивој ревности, којом је употребљено згоду да нам убере ову прекрасну кигу мириснога цвијећа са каменитијег гора туже Херцеговине.

⁴⁰ Љубомир Зуковић : — Караџићев сарадник поп Вук Поповић, Издавачка РО »Рад« — Вуков сабор, Београд 1984, страна 132.

⁴¹ Вук Поповић: — Тужбалица за Вуком Стеф. Караџићем — Српско-далматински магазин за 1864. год, страна 72—73.

⁴² Др Тихомир Р. Борђевић: — Вук Врчевић — Народна књига Цетинје 1951. (Научно друштво НР Црне Горе), страна 68.

У име предговора к овој књизи пише г. Вук Врчевић овако:

»Кад сам од 1835. до 1860. г. сакупао мноштво свакојаких пјесама и све друго, што је народње, за Г. Вука по Боки Которској и по Далмацији — како је већ наштампано — чудно сам се откуда она сила разнијех пјесама: али кад сам у Марту 1861. године дошао у Требиње као агент конзул аустријски, упазих чудо над чудима, и увјерих се да је овдје прави расадник Српскијех народнијех пјесама. Чудо велим зато, што у Херцеговини од Косова нијесу смјели од полумјесеца ни попови у цркви појати Божије пјесме, а камоли народ некад најнесретнији под небеском капом. Они су дакле синовима по планнама јуначке пјесме уз гусле пјевали, а мајке шћерима мање љубавне на предлу и на сијелу на изуст причале«.

»Читати ове пјесме из књиге бива исто као читати опере а не чути их пјевати уз музику; али чути момке и дјевојке кад измијешани пјевају то је сасвим нешто другчије«.

Даље нас Врчевић обавјештава како је и од кога купио наведене пјесме, па каже:

»Преписујући ове пјесме највише сам пазио да не препишем коју од оних већ наштампанијех у првој Вуковој књизи Српскијех народних пјесама«. Затим је извршио подјелу и класификацију ове замашне збирке од око 360 страница текста или 372 пјесме или »нанијалице«.³

Осим Вука Поновића и Вука Врчевића који су још за Караџићева живота били у Боки његови помагачи и пропагатори његових напредних идеја, наставља се доста дуги низ младих људи, који иду његовим стопама.

Херцеговљанин Марко Цар (1860—1953) познати књижевни критичар и есејиста, покренуо је у Задру далеке 1885. године, часопис за књижевност и умјетност назвавши га »Вук«. Када смо га године 1940. у Херцег-Новом упитали: »Зашто и по коме »Вук«? Он нам је одговорио: »Ово име сам му ставио из поштовања и на успомену на великога Вука Стефановића Караџића и његово дјело.« — Између осталог Цар нам је том приликом рекао: Могу вам рећи, да је »Вук« био симпатично примљен од све српске, а и оне хрватске јавности, која је југословенски осјаћала. Био је дошао нарочито на цишан франковачко-клерикалној штампи«. Осим претплатника по свим већим градовима Далмације и Трста лист је примао Загреб, Цетиње, Београд, Крагујевац и тако даље.

Интересантно је да Марко Цар у првом броју свога часописа »Вук« каже: »Треба се одупријети постојаној упорности убитачног конзерватизма у литератури« ... »И ето ичега заш-

³ Српске народне пјесме из Херцеговине (женске). За штампу припремио Вук Стеф. Караџић (трошном народнијех прилога) у Бечу — у накладаи Ане удове В. С. Караџића — 1866. Предговор стр. III, IV, V.

сасмо на својој застави име бесмртнога оца наше млађане књижевности, које име уједно значи преврат и напредак . . . Име Вуково које садржи и наш програм, служиће нам просто као изглед и кажипрст у изучавању и тајењу овог дивног језика, што је он својим циновским радом обновио и у књижевност увео».⁴⁴

Нешто касније Марко Цар да би што боље упознао италијанску књижевну јавност са Вуковим дјелом и српском народном поезијом, пише у италијанском часопису »Rivista contemporanea« из Фиренце за 1888. годину запажен есеј: »Vuk Stjepanovich Karadzich e la poesia popolare serba«, који је изашао у издању »Штамарије L. Niccolai« као засебна књижица. Задарски лист »Il Dalmato«, Zaga 1888. XXIII бр. 17. донио је на првој страни врло запажен приказ овог Царског рада.⁴⁵

Од свих Бокеља који су наставили Вуков рад у Боки најуреднији и најстудиознији скупљач народног блага био је наш познати писац и фолклориста Вељко Радојевић из Херцег-Новог. Сам Радојевић о својим првим књижевним радовима каже: »1888. године изашао сам најприје на јавност, ако се не варам, једном народном пјесмом у »Гласу Црногорца« под уредничтвом нок. Лазе Костића . . . . Писао сам пјесме, приповијетке, оцјене на народне умотворине, о језику али најмилије ми занимање бијаше фолклор«.

Многобројне епске и лирске пјесме приповијетке, заговетке, народне изреке, здравнице, игре, обичаје скупио је Радојевић и објавио, или засебно, или по многобројним новинама и часописима у бившој Аустрији и Црној Гори, а затим по пресељењу из Босне у Америци у свим нашим часописима дуж, не само Америке, већ и Канаде и Аустралије.⁴⁶

Осим скупљања »народног блага« Радојевић се уснијешно бавио и питањима језика. О томе др Јелисавета Суботић каже: »Као и Вук, Радојевић разјашњава што је пита, ако му се учинило да ријеч неће бити позната свима у чије руке Српски рјечник доспје, Радојевић обрађује разгранато: он даје егземплификације свудаје ве је томе било мјеста, и то ријечима из разговорног језика, или одабраним стиховима и пословицима израза. Понегађе даје и синонимске облике . . . . .«

»Радојевић познаје новоштокавску акцентуацију и графички представља све квалитете ријечи.

⁴⁴ Радован Ковачевић: — Дело крилатога Вука — Политика — Београд 5 априла 1987. (Културни живот), страна 14; Максим Злоковић — Есеји — Марко Цар (у рукопису) Види: Др Коста Милутиновић: Задарски »Вук« и прва појава материјалистичких идеја у књижевности Далмације — ЈАЗУ — Задар 1977. — Радови Центра, свеска 24, страна 113.

⁴⁵ Максим Злоковић: — Библиографија Марка Цара — Бока — Зборник . . . . број IX Херцег-Нови 1977, страна 357.

⁴⁶ Исти: Вељко Радојевић, књижевник и фолклорист — Бока — Зборник број II Херцег-Нови 1979 год., страна 301—322.

Његови језички радови показују да је он настојао да се у књижевности учврсти изражајни фонд његовог материјег херцеговачког говора. Он је аргументима допуне и исправке појединих Вукових ријечи и других лексикографа потврђивао ширину коју је Вук оставио код књижевне основице једног одређеног народног говора. Оваквом концепцијом Радојевић је наставио процес који је отпочео сам Вук. Језик бокељске средине са дијалекатским особинама учинио је вуковским.⁴⁷

Знатно мјесто у скупљању и проучавању народнога блага припада без сумње и чувеном Дионисију Миковићу, књижевнику, издавачу и фолклористи. За њега проф. В. Ивошевић каже: »Посебно проучавање заслужује његов етнографски рад. И то је отпочео скупљањем народног блага. Најприје је биљежио народне јуначке пјесме и лирске непознате Караићу, Врчевићу и Вуку Поповићу. Тако су настале двије збирке бокељских и црногорских народних пјесама. Биљежио их је онако у изворном тексту како их је чуо од гуслара и стараца у чијој су се меморији биле очувале. Обилазећи приморске и брдске парохије, користио је сваку прилику за прикупљање фолклористике...«

»Народна књижевност га је нарочито интересовала као носиоц духовне културе и напредне националне мисли. У свом часопису и календару објавио је више народних пјесама и приповједака као и по другим листовима и ревијама.«⁴⁸

Рад овог заслужног сакупљача народних умотворина није још довољно проучен ни по мериторио оцијењен.

Поп Никола Берберовић из Моринџа спада у ред оних скоро анонимних помагача Вуковог књижевног дјела. Осим тога што је био пјесник, био је и фолклорист, етнограф, скупљач народног блага, народне књижевности у оквиру свога подручја. »Познато је да је помагао своме пријатељу Вуку Врчевићу у скупљању народног стваралаштва у Боки. Читаву збирку епских и лирских пјесама, пословица и загонетки дао је Врчевићу да пошаље Караићу. То је истакао и сам Врчевић у писму Караићу. Тако, поред заслужних сарадника из Боке, велики удио има и поп Никола Берберовић.«⁴⁹

Ристо Ковачић, чувени истраживач југославенских насеона на Апенинском полуострву, књижевник и историчар, био се и скупљањем народних пјесама. Тако у дубровачком

⁴⁷ Јелисавета Суботић: — Један бокељски проучавалац језика с краја XIX вијека о Вуковом Српском Ријечнику — Бока — Зборник број XII, Херцег-Нови 1980. страна 253—254.

⁴⁸ Васо Ј. Ивошевић: — Архимаандрит Дионисије Миковић — Котор 1968. стр. 98—99; Види: В. Ивошевић: Први књижевни часопис међу Бокељима — Бока — Зборник број XII, Херцег-Нови 1980. страна 234.

⁴⁹ Васо Ј. Ивошевић: — Никола Берберовић (1820—1877). Био-библиографија — Библиографски вјесник — Цетиње 1926. број 1, страна 189—191.

«Словинац» бр. 15. од године 1880. налазимо народну пјесму «Женилаба Петинанин Ива» са назнаком «побилежио Ристо Ковачић од Јелене Јакшић из Херцег-Новог».

Нарочиту пажњу ондашње културне јавности на приморју привукла је опширна студија о Вуку Стефановићу Карашићу, по свој прилици, прво опширно дјело које је написано у нашој књижевности о Вуку и његовим заслугама за нашу књижевност. Према оцјени савременика овај рад био је најстудиознији и најсадржајнији приказ живота и рада оца наше новије књижевности. Дубровачки «Словинац» је у осамнаест узастопних бројева доносио ову расправу. Овај рад засебно је прештампаала и издала Претнерова штампарија у Дубровнику 1881. године.

Интересантно је напоменути у броју од 1. јула 1883. године да дубровачки «Словинац» доноси вијест «Цијењени госп. проф. Ристо Ковачић који борави у Италији читао је ономадне предавање на Римској универзитету «La Lettura Serba in relazione All' Italiana», а до који дан ће читати «Giorgio Danichic, o la lingua Serba indicata da Vuk Karadzic dichiarata con metodo storico comparativo». Радујемо се нашем Ковачићу, а још више продирању спознаја нашега језика и народа у туђини.³⁰

Наш познати етнограф прота Сава Накићеновић из Кута, поред свога многостраног рада на проучавању Боке и њених насеља необично је цијенио вриједност наших народних умотворица. Врло млад почео је записивати бокелске народне приповјетке, загонетке, здравнице, свадбене обичаје као и обичаје о Божићу и крсним славама. Приликом сакупљања фолклорног блага написао је једну приповјетку за коју каже да је написана — управо онако како народ говори са вјеровањем, обичајима и мишљењем народним из овога краја. У њој нема ништа мога. Ако вам се допадне, подајте је тамо да се штампа да потакне и друге на сакупљање народног блага» — наглашава Накићеновић у писму Ј. Цвијићу од 27. 3. 1922. године. Таква му је и пјесма о погибији Јокана Катинћа писана у народноме десетерцу. Он је можда први међу нашим фолклористима писао о «Прогањању вјештица и о изгону тенаца», затим о крвном колу, братској и тако даље.³¹

Међу настављачима Вуковог дјела у Бокн убрајамо и Дон Грашију Ивановића, жупника из Доброте и бившег администратора которске бискупије. Ивановић је почео доста рано бавити се испитивањем доброских народних пјесама и обичаја. У своме

³⁰ Максим Злоковић; — Ристо Ковачић — Ришљанин, историчар и књижевник; — Бока — Зборник број XVII, Херцег-Нови 1985, страна 362—363.

³¹ Васо Ј. Ивошевић; — Прота Сава Накићеновић, бокелски историчар и етнограф (1882—1926). Бока — Зборник број XIII—XIV, Херцег-Нови, 1982, стр. 144, 148 и 149.

раду прикупио је знатан број стихова и тако успио да сачува од заборава један дио старе лирике Доброте. Поједине збирке објављивао је у нашим новинама и часописима те разним зборницима. Доста је од овог народног блага остало у рукопису по којног Ивановића и права је штета да се то не објави.³²

Један од изузетно добрих познавалаца перашких бугаршtica био је Дон Срећко Вуловић Пераштанин, катихета и професор которске гимназије. Приликом Божишићевог објављивања перашких бугаршtica Срећко Вуловић је главни помагач и савјетодавац у Божишићевом истраживању. Проф. М. Пантић је објавио готово цијелу преписку Срећка Вуловића са Валтазаром Божишићем.³³

Осим наведених настављача Вуковог дјела у Боки је био још знатан број оних који су се бавили биљезењем народних пјесама, обичаја, изрека, проучавањем народних игара и фолклора уопште. Један велики број младих људи успјешно се бави проучавањем нашег језика и о томе дава обилне резултате.

³² Ове податке нам је уступио Милош Милошевић Доброћашин, на чему му срдачно благодаримо.

³³ Мирослав Пантић: — Преписка Срећка Вуловића и Валтазара Божишића — Зборник историје књижевности, Одсек лит. и језика САНУ, књ. II, 1961, стр. 207—213.

S u m m a r y

VUK KARADŽIĆ IN THE BAY OF KOTOR

Maksim ZLOKOVIC

On his way from Vienna to Montenegro in 1834 Vuk Karadžić, the great literary reformer, got acquainted with the Bay for the first time. It was on his return from Dubrovnik that Vuk Karadžić met Vuk Popović the catechist of Kotor grammar school, and during the same year he met Vuk Vrčević in Budva. The acquaintance with Popović and Vrčević proved to be of great importance for Karadžić's literary and scientific work. The mutual work of the three folklorists and scientists produced enormous results in the study of of our epic and lyric poetry, collection of various folklore material, folk customs, riddles, common law, language and history.

The Bay of Kotor was, at the time, an inexhaustible source of all kinds of «folk treasure» that those industrious collectors gathered and sent to Vuk Karadžić so that he was able to publish it and introduce to the cultural world a new and original kind of literature. Besides, in the Bay of Kotor Vuk found persistent followers of his literary and language reforms, who instantly applied the language novelties in teaching and correspondence. Vuk Popović was particularly eager in this work and taught Karadžić's literary and alphabet reform for four decades. Popović was followed by younger progressive teachers and clergymen.

After the death of Karadžić his followers continued his work.

Beside the already mentioned they were: Marko Car literary critic and essayist; Veljko Radojević, writer and folklorist; Tomo K. Popović, historian; priest Sava Nakičenović, historian and folklorist; all of them from Herceg-Novī. There were also Risto Kovačević scientist from Risan; Dionisije Miković, poet and folklorist from Pastrovići, later abbot of the Banja Monastery; Nikola Berberović of Morinj, Don Gracija Ivanović theologian and poet; Srećko Vulović teacher of Perast and the others.